

ΜΙΚΡΗ ΑΝΑΣΤΟΛΗ ΛΗΘΗΣ

Μιχάλης Κουνελάκης, *Η απαγωγή της Σμαράγδως* Εθνικό θέατρο

*Μα ξέροντας πως όλοι τους ξεχνούνε,
νοσταλγικά εγώ κλαίω τη θλιβερή
μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι.*

Κ.Γ. Καρυωτάκης, «Μπαλάντα
στους άδοξους ποιητές των αιώνων», 1919

Προ ολίγου καιρού έλαβα με ευγενική αφιέρωση ένα ογκωδέστατο βιβλίο. Τίτλος του *Η Ουτοπία του Θέσπη*. Το υπογράφει ο πολύ-πλαγκτος σανιδάνθρωπος Αδ. Λεμός. Στις 600 περίπου σελίδες του τόμου ο καλλιτέχνης αυτοβιογραφείται ανεδοτολογών και ανασταίνει, με τον υποκειμενικό και, ως είθισται σε παρόμοιες περιπτώσεις, ελαφρώς αυτάρεσκο φακό του, μια ολόκληρη εποχή του παραθεάτρου. Από τις σελίδες του βιβλίου παρελαύνουν αστέρια και αστεράκια, κατεδαφισμένες θεατρικές αίθουσες και φιλοδοξίες, μπουλούκια και ημιπαραστάσεις, θεατρικοί ευέλπιδες και σταρλετίτσες που έδυσαν πριν ανατείλουν ή που αντέστησαν και μεσουράνησαν, συγγραφείς, σκηνοθέτες και αυλαίες, εδώ, εκεί, αλλού, όπου γης. Και στη μέση, ο ακατάβλητος Λεμός, κάθε φορά υπό την ιδιότητα που του ζητούσε η στιγμή, στην Καλλιθέα, στην Κύπρο, στην Αμερική, στην... Ηλιούπολη: ένας παθιασμένος πεζολάτης που σκάλιζε διαρκώς μονοπάτια με τη νόμιμη ίσως αίσθηση ότι διάνοιγε λεωφόρους. Σέβομαι και τιμώ αυτή την ιστορία. Όσο τιμάται.

Σήμερα, ο Λεμός έχει άπειρα να θυμάται και ακόμη περισσότερα να ωραιοποιεί. Προσωπικά αισθάνομαι κάπως άβολα να κρίνω μια πορεία της οποίας τους αμφίβολους καρπούς δεν γεύτηκα.

Το ίδιο όμως το αποσταλέν βιβλίο, οι μνήμες παλαιότερων, η διαίσθησή σου, το αεράκι, η αύρα, αν θέλετε, που περιβάλλει έναν άνθρωπο, συχνά σου παρέχουν ασφαλέστερες πληροφορίες. Και η εντύπωση των νεότερων είναι πως ο Λεμός, χαλκέντερος Ωριγένης και εν ταυτώ εις πλείστας αισθητικής πλάνας περιπεσών, χωρίς χαδάκια και συγκαταβατικά χτυπήματα στον ώμο, πρέπει να πούμε ότι έπραξε τα πλείονα και απέδωσε τα ελάσσονα.

Τι σκληροί που είναι οι νεότεροι, θα πείτε. Όχι ακριβώς. Σκληρό είναι το εφετείο του Χρόνου, το οποίο βεβαίως σε λίγο θα δικάσει και τους ίδιους αυτούς νεότερους. Όπως δίκασε και έναν άλλο θεατράνθρωπο, τον Μ. Κουνελάκη (1900-1966) αρχικά γερμανοσπουδαγμένο σκηνοθέτη και καθηγητή δραματικών σχολών και τέλος δραματουργό. Και τον καταδίκασε στην αδυσώπητη λήθη, με θαμπή εξαίρεση τη μολιερίζουσα κωμωδία του *Η απαγωγή της Σμαράγδως* (1944). Το έργο αυτό, παιγμένο στο θέατρο Μαχέδου από τον θίασο Καρούσου Τζαβαλά (1947) και ξανά το 1951 από τον Β. Αργυρόπουλο, απέσπασε για την εποχή του γενναία επίνευση. Από τον Άλκη Θρύλο έφτασε να συγκριθεί ακόμη και με τον Σέντζα του Π. Χορν.

Πρόκειται για μια σατιρική ηθογραφία κοντά στα γαλλικά πρότυπα του Ζυλ Ρομαίν. Περιστρέφεται γύρω από το πάθος του χρήματος που προσωποποιεί ο κεντρικός ήρωας και ο οποίος θυμίζει στο ξεθύμαμά του τον Αρπαγκόν. Με την υποψία ότι η ανήμπορη γιαγιά μιας επαρχιακής οικογένειας διαθέτει κρυμμένη περιουσία, οι συγγενείς της σκοτώνονται ποιος να την πρωτοδιεκδικήσει, μέχρι διά του θανάτου της να λάμψει σ' όλο το μεγαλείο της η φρούδη ελπίδα. Ευθύγραμμος μεν ο μύθος, αλλά κωμικός ο διάλογος μαζί με κάποιους πειστικούς περιφέρειακούς χαρακτήρες και με ηθικοπλαστικό πυρήνα δικαιολογούν την εύνοια του 1947, που μεταμορφώνεται σε κριτική καταβαράθρωση για τον συγγραφέα μας ως προς ό,τι ακολούθησε: *Τα δίδυμα*, *Το ενοικιοστάσιο*, *Ερωτική καθοδήγηση*, *Τα μάγια* κ.λπ., τα περισσότερα ανεβασμένα, απ' ό,τι λένε οι κριτικοί, στο γόνατο από τον Αργυρόπουλο.

Εγώ τώρα τα νήματα της σημερινής νεκροφάνειας δεν μπορώ να τα ξεμπλέξω. Γιατί δηλαδή από το Εθνικό η Απαγωγή και όχι τα παραπλησίου θέματος *Αν δουλέφεις θα φας* του Ν. Τσεκούρα ή ο *Άρχοντας του κόσμου* του Τ. Μωραϊτίνη ή ο *Μαικήνας* του Θ. Συναδινού ή *Το μεράκι του Άρχοντα* του Ν. Κατηφόρη, για να μείνω

περίπου και στο θέμα και στη συγκεκριμένη εποχή; Κι αυτά, όταν μάλιστα το έργο καλείται να περιοδεύσει στην επαρχία, ώστε το Εθνικό να εκπληρώσει την παιδευτική αποστολή του.

Η παράσταση Λεμού είχε ό,τι καλύτερο μπορούσε: τον άκρο επαγγελματισμό της ερασιτεχνίας. Βασίστηκε σε ορισμένους στέρεους ηθοποιούς του Εθνικού που έφαξαν και βρήκαν το μεδούλι μόνοι τους: θαύμαζες τον Ρηγόπουλο να κρατάει όλη την παράσταση στο τεντωμένο ιλαροτραγικό σκονί ενός λαϊκού κωμικού τύπου που του ταιριάζει. Θαύμαζες τον έξοχο *jeune comique* Χρ. Ευθυμίου να σχεδιάζει σε βάθος και με λεπτομέρειες τον άσωτο, αιώνιο φοιτητή, τον Γ. Μούτσιο, ελεύθερο επιτέλους του καλλιχέλαδου εαυτού του, να πλάθει έναν λαμπερό, μοντέρνο χαρακτήρα. Ο υπόλοιπος πολυμελής θίασος, με εξαίρεση το φίνο πέρασμα τού Οδ. Σταμούλη και τις σωστές ενζενίστικες νότες τής εικαστικά άχρωμης όμως Τ. Παπαμόσχου, υπέκυψε στις πρωτολειακές *mises en place* του Λεμού, στην επιρρέπειά του προς τη φωνασκούσα φάρσα για να βγει χάχανο, ή στις μελωμένες μουσικές αναπολήσεις εποχής (Γ. Κατσαρός), άτολμες και νερόβραστες, που υποτίθεται ότι υπεράσπιζαν τη ρομαντική συγγραφική πρόθεση. Φλερτάριζαν μεν προς το μιούζικαλ, αλλά κατ' ουσίαν βράδυναν τους ρυθμούς του έργου οι οποίοι —τι περίεργο!— ήταν από μόνοι τους αρκούντως νευρώδεις. Στους ηθοποιούς ας μην ξεχάσω τις προερχόμενες από την επιθεώρηση κκ. Ν. Παρούση και Μ. Κουνελάκη: η πρώτη εντάχθηκε κάπως φωνακλάδικα (όπως και η Ρ. Φορτούνα) αλλά με άνεση στο είδος, ενώ η δεύτερη, την οποία έχω πλειστάκις θαυμάσει στο μουσικό θέατρο, πλήρωσε τη μακρά αποχή της απ' την πρόζα με φευτοσαλονίστικες πόζες και νάζια, υπερπαίζοντας συνεχώς «ενοχλημένα» και ενοχλητικά, ολίγον σαν σαχλογαλλιστί.

Τα κοστουμια επιτυχή. Το σκηνικό όμως έδωσε την αίσθηση του πρόχειρου ερανισμού απ' τις αποθήκες του Εθνικού (Γ. Γαζετοπούλου).

Αυτά λοιπόν με την υπόμνηση του δίδυμου: ξανά, και ίσως ξινά, πάντως, επιμένω: Ενίοτε η λήθη είναι μέγιστη τιμή, η δε σιγή κόσμον φέρει.

Η Καθημερινή, 6-8-1995